

**МІЖНАРОДНИЙ БЛАГОДІЙНИЙ ФОНД «КАРІТАС УКРАЇНИ»
ІНСТИТУТ ДЕМОГРАФІЇ ТА СОЦІАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ІМ. М.В.ПТУХИ НАН УКРАЇНИ**

**ХАРАКТЕРИСТИКА ДОМОГОСПОДАРСТВ
ВНУТРІШНЬО ПЕРЕСЕЛЕНИХ ОСІБ – БЕНЕФІЦІАРІВ
ДОПОМОГИ МБФ «КАРІТАС УКРАЇНИ»**

Міжнародний благодійний фонд «Карітас України»

**Інститут демографії та соціальних досліджень
ім. М. В. Птухи НАН України**

ХАРАКТЕРИСТИКА ДОМОГОСПОДАРСТВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕСЕЛЕНИХ ОСІБ – БЕНЕФІЦІАРІВ ДОПОМОГИ МБФ «КАРІТАС УКРАЇНИ»

за редакцією О. В. Позняка

Київ - 2018

*Затверджено до друку Вченою радою Інституту демографії
та соціальних досліджень НАН України (протокол №17 від 29.12.2017 р.)*

Рецензенти:

Макарова О. В. д.е.н., чл.-кор. НАН України
Малиновська О. А. д.н.держ.упр.

**Характеристика домогосподарств внутрішньо переселених осіб –
бенефіціарів допомоги МБФ «Карітас України». – К., 2018. – 56 с.**

Досліджуються проблеми внутрішньо переміщених осіб, які отримали допомогу від МБФ «Карітас України», що є частиною однієї з найбільших у світі міжнародної мережі благодійних організацій. Розглядаються питання соціально-демографічних характеристик, добробуту, умов життя, потреб бенефіціарів «Карітасу» та їхніх планів на майбутнє. Дослідження спирається на результати обробки вибіркової сукупності анкет, які заповнювалися при зверненні ВПО за допомогою.

Здійснено порівняльний аналіз контингенту бенефіціарів допомоги МБФ «Карітас України» і загальної сукупності ВПО. Розроблено пропозиції щодо політики соціального захисту уразливих категорій переселенців, а також поліпшення обліку осіб, які отримують допомогу від «Карітасу».

Для наукових працівників (демографів, економістів, географів, соціологів, правників), державних службовців, викладачів та студентів ВНЗ, усіх, хто цікавиться проблемами внутрішньо переміщених осіб.

*Здійнено за підтримки Карітас Німеччини та Федерального міністерства закордонних
справ Німеччини в рамках проекту P.545-08/2015 «Забезпечення базових потреб осіб,
котрі постраждали внаслідок конфлікту на сході України, 2016».*

За редакцією: О. В. Позняка

Керівництво проектом: Григорій Селещук

Літературне редагування та коректура: Надія Селещук

Дизайн та верстка: Анна Кондрасюк та Михайло Марко

ЗМІСТ

ВСТУП	5
1. СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВПО В УКРАЇНІ	6
2. ДІЯЛЬНІСТЬ МБФ «КАРІТАС УКРАЇНИ» ЩОДО ДОПОМОГИ ВПО	11
3. МЕТОДОЛОГІЯ ВИБІРКОВОГО ОБСТЕЖЕННЯ АНКЕТ БЕНЕФІЦІАРІВ ДОПОМОГИ МБФ «КАРІТАС УКРАЇНИ»	13
4. МІСЦЕ ПОХОДЖЕННЯТА ПРОЖИВАННЯ РЕСПОНДЕНТІВ	15
5. СКЛАД ДОМОГОСПОДАРСТВ РЕСПОНДЕНТІВ	19
6. ОСВІТА ТА ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗАЙНЯТОСТІ	24
7. УМОВИ ПРОЖИВАННЯ	30
8. ДОБРОБУТ ВПО	38
9. ПОТРЕБИ ВПО ТА ЇХНІХ ДІТЕЙ	42
10. ПЛАНИ ВПО НА МАЙБУТНЄ	47
ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ	52

ВСТУП

Внутрішньо переміщені особи (ВПО) є особливим міграційним контингентом населення України, який сформувався після анексії Криму та початку бойових дій на Донбасі. За даними Міністерства соціальної політики України, станом на 2 листопада 2017 р. структурними підрозділами з питань соціального захисту населення взято на облік понад 1,5 млн. переселенців, які звернулися з питань виплати належної їм пенсії або соціальної допомоги за новим місцем проживання. Водночас частина переселенців не зареєстровані в органах соціального захисту.

Крім Міністерства соціальної політики та інших державних структур допомогу ВПО надають міжнародні та неурядові організації. Зокрема, Міжнародний благодійний фонд «Карітас України», що є частиною однієї з найбільших у світі міжнародної мережі благодійних організацій, з квітня 2014 р. розпочав надання гуманітарної допомоги постраждалим від воєнних дій на Сході України, зокрема внутрішньо переміщеним особам.

Даний звіт присвячено аналізу соціально-демографічних характеристик, умов життя, потреб та планів на майбутнє внутрішньо переміщених осіб, які отримали допомогу від МБФ «Карітас України». Дослідження спирається на результати обробки вибіркової сукупності анкет, які заповнювалися при зверненні переселенців за допомогою.

Звіт підготовлено творчим колективом у складі к.е.н. Позняка О.В. (вступ, п. 1–3, висновки, загальна редакція), к.політ.н. Гнатюк Т.О. (п. 6–7), к.соц.н. Майданік І.П. (п. 9–10), Васильківського В.В. (п. 8), Гаврилюка О.К. (п. 5), Телешмана В.І. (п. 4). У виконанні технічних робіт брала участь Швидка Г. Ю.

1. СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВПО В УКРАЇНІ

Згідно з відомостями Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб, розпорядником якої є Міністерство соціальної політики України, станом на 02.11.2017 р. в Україні нараховувалося 1521,7 тис. ВПО. Найбільше їх зареєстровано в Донецькій (34,8%), Луганській (19,7%), Харківській (10,6%) областях та м. Києві (10,2%). Загалом частка ВПО в загальній чисельності населення областей та їх розміщення стабільно зменшується із збільшенням віддалі від зони АТО (мал. 1).

Мал. 1. Кількість ВПО у % до чисельності постійного населення на 02.11.2017 р.
Джерело: дані Мінсоцполітики

До травня 2017 р. облік ВПО здійснював також Міжвідомчий координаційний штаб (МКШ) при Державній службі з надзвичайних ситуацій (ДСНС) України, який фіксував осіб, що переміщуються

з тимчасово окупованої території та районів проведення АТО і звернулися за допомогою в переселенні та розміщенні. Згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 11 травня 2017 р. №322¹ з ДСНС України знято завдання щодо забезпечення роботи МКШ. За даними МКШ станом на 23.05.2017 р. загальна кількість громадян України, які виїхали з Криму та частини Донбасу до інших областей, сягнула 1198,9 тис. осіб².

Порівняно з даними Міністерства соціальної політики дані МКШ аж до припинення обліку показували значно меншу кількість ВПО у Донецькій області та м. Києві. Якщо обліком МКШ були охоплені тільки реальні вимушені переселенці, то облік Мінсоцполітики принаймні до недавнього часу охоплював також осіб, які фактично живуть на непідконтрольній території і періодично приїздять для отримання пенсії чи соціальної допомоги на контрольованій центральною владою території (т.з. «пенсійний туризм»).

Протягом другої половини 2016 р. – початку 2017 р. кількість ВПО, які перебували на обліку в структурних підрозділах Мінсоцполітики з питань соціального захисту населення, зменшилася більше ніж на 200 тис. осіб. Це пов'язано як з поверненням людей до місць свого постійного проживання, внаслідок чого вони втратили статус ВПО, так і з роботою, яка проводилася управліннями соціального захисту населення щодо упорядкування обліку ВПО, прийняття органами на місцях рішень щодо скасування довідок за наявності підстав, визначених статтею 12 Закону «Про забезпечення прав і свобод ВПО»³. Обсяги пенсійного туризму зменшилися, проте повністю це явище

¹ Про внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України та визнання таким, що втратило чинність, розпорядження Кабінету Міністрів України від 11 травня 2014 р. № 588. Постанова Кабінету Міністрів України від 11 травня 2017 р. №322 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/322-2017-%D0%BF> (знято з сайту 14 вересня 2017 р.)

² Сайт Державної служби України з надзвичайних ситуацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dsns.gov.ua/ua/Mizhvidomchiy-koordinatsiyniy-shtab.html> (знято з сайту 31 травня 2017 р.)

³ Сайт Міністерства соціальної політики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.msp.gov.ua/news/13260.html> (знято з сайту 31 травня 2017 р.)

не припинилося. Про існування фактів пенсійного туризму свідчать результати фокус-груп, проведених в рамках Національної системи моніторингу ВПО⁴ (далі – моніторинг ВПО).

ВПО концентруються переважно в містах, особливо великих, та їх приміських зонах. Так, серед ВПО, які зареєстровані у Харківській області, майже 2/3 зосереджені в м. Харкові. У м. Миколаєві, Львові та Одесі сконцентровано від 2/3 до 3/4 від загальної кількості ВПО у відповідних областях, у м. Запоріжжі цей показник нижчий (трохи менше 1/2) за рахунок підвищеної концентрації переселенців у східних районах області, прилеглих до Донеччини (зокрема понад 1/6 ВПО Запорізької області зареєстровані у м. Бердянську). У Дніпропетровській області майже 3/4 усіх ВПО припадає на 5 найбільших міст (які належать до розряду великих), у т.ч. майже 1/2 – на обласний центр м. Дніпро. На Київщині понад 3/4 переселенців зосереджені у п'яти районах, які межують з територією м. Києва, та відповідних містах обласного значення.

Наразі важко оцінити дійсну кількість ВПО. Як свідчать результати фокус-групових дискусій з ВПО та ключовими інформантами, здійснені в рамках моніторингу ВПО, особи, які не потребують допомоги з боку держави, зазвичай не реєструються в органах соціального захисту. Орієнтовно кількість ВПО може бути оцінена у 2,5–4,5% від загальної чисельності населення країни, тобто контингент ВПО чисельно порівняний з контингентом зовнішніх трудових мігрантів.

Згідно з даними моніторингу ВПО, контингент переселенців в цілому стабілізувався. Опитані ВПО зазвичай проживають на но-

⁴ Національна система моніторингу ситуації з внутрішньо переміщеними особами здійснюється МОМ за фінансування ЄС. У рамках моніторингу збирається інформація про основні соціально-економічні характеристики ВПО в 24 областях та м. Києві. Головними джерелами інформації виступають дані вибіркового опитувань ВПО шляхом особистого інтерв'ю (1025 респондентів), дані телефонних опитувань з ВПО (3109 респондентів), інтерв'ю з ключовими інформантами, результати фокус груп. Станом на листопад 2017 р. було здійснено сім раундів моніторингу: перший у березні 2016 р., останній – у вересні 2017 р.

вому місці протягом тривалого часу: 79 % опитаних у червні 2017 р. ВПО мешкають у нинішньому місці протягом більш ніж 18 місяців (зокрема 66 % – протягом більш ніж 24 місяців). Нові переміщення є невеликими за масштабами, переважно вони пов'язані з процесом пошуку прийнятного житла. Зазвичай, знайшовши житло, у якому ВПО проживають місяць і більше, вони припиняють подальші міграції. Водночас, як свідчать результати моніторингу ВПО, серед частини переселенців посилюється розчарування у можливостях закріплення на новому місці проживання та здатності держави і суспільства щодо їх підтримки і вони повертаються на непідконтрольну територію. Домінуючою причиною повернення до місця проживання до переселення є наявність власності, передусім житла, і відсутність необхідності платити оренду плати за проживання.

Дані низки досліджень ВПО, проведених Українським центром соціальних реформ на замовлення МОМ у 2015–2016 рр., показують, що ВПО більш-менш влилися в громади, що приймають, хоча існують помітні проблеми з їх облаштуванням та адаптацією на новому місці проживання. Ставлення місцевого населення до себе переселенців здебільшого характеризують як дружнє, рідше – як нейтральне, лише окремі особи повідомляють про вороже ставлення. Місцеві мешканці частіше визначають власне ставлення до переселенців як нейтральне⁵.

За даними моніторингу 68 % ВПО, опитаних у червні 2017 р., вважають себе інтегрованими до місцевої громади. Зазвичай активні та комунікабельні особи легко вливаються в нове оточення, проте інші не можуть адаптуватися через свої звички та індивідуальні особливості. Найбільш важливими чинниками, що можуть забезпечити інтеграцію до місцевої громади, є доступне житло, постійний дохід, можливості працевлаштування та належний соціальний захист. Важливим чинником для ВПО, з точки зору інтеграції

⁵ Внутрішньопереміщені особи: соціальна та економічна інтеграція в приймаючих громадах http://pleddg.org.ua/wp-content/uploads/2016/10/IDP_REPORT_by_V.Smal_09.06.2016_Ukr.pdf

у громади, що приймають, є проживання родичів і друзів у відповідному населеному пункті.

Дискримінацію через статус ВПО, за результатами опитування у червні 2017 р., відчували 10 % ВПО. Випадки дискримінації стосувалися таких сфер життя, як житло, зайнятість, медицина, відносини з місцевим населенням.

Інтенсивність впливу міграції ВПО на функціонування місцевих ринків товарів та послуг є прямо пропорційною частці ВПО в загальній чисельності населення (тобто інтенсивності збільшення числа споживачів)⁶. В більшості областей України вплив ВПО на функціонування ринків товарів та послуг є мізерним, тоді як в місцях, де ВПО становлять 2 і більше відсотків від чисельності постійного населення, цей вплив є помітним, а в основних регіонах розселення ВПО – досить суттєвим.

⁶ Там само

2. ДІЯЛЬНІСТЬ МБФ «КАРІТАС УКРАЇНИ» ЩОДО ДОПОМОГИ ВПО

Міжнародний благодійний фонд «Карітас⁷ України», заснований у 1994 р., на сьогодні є однією з найбільших в Україні благодійних організацій за кількістю регіональних осередків та напрямів допомоги. До його складу входять понад 25 місцевих організацій у 17 областях України⁸. В свою чергу МБФ «Карітас України» входить до складу однієї з найбільших міжнародних мереж благодійних організацій у світі та Європі. Організація здійснює матеріальну, соціальну, психологічну та юридичну допомогу найбільш вразливим контингентам населення України незалежно від національної приналежності чи віросповідання.

Основними напрямками діяльності МБФ «Карітасу України» є⁹:

- допомога дітям, молоді та сім'ям, які перебувають у кризовій ситуації;
- охорона здоров'я;
- допомога людям з особливими потребами;
- соціальні проблеми міграції;
- допомога в надзвичайних ситуаціях.

При цьому МБФ «Карітас України» зосереджує свою увагу передусім на групах населення, які конче потребують допомоги, – одиноких матерях, багатодітних сім'ях, особах з особливими потребами. Допомога нужденним по можливості надається у грошовій формі, щоб бенефіціари могли самі вирішувати, на що витратити ці кошти. Грошова допомога, яка часто є єдиним засобом виживання, дає змогу зберегти людську гідність і право вибору користувачів¹⁰.

⁷ Слово «caritas» має латинське походження і означає водночас любов і милосердя, співчуття та благодійність.

⁸ Карітас України на службі людям. Видання МБФ «Карітас України». 2017.

⁹ Карітас в Україні// Карітас України: офіц. сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://caritas-ua.org/karitas-v-ukrayini/>

¹⁰ Там само

Події на Сході України створили нові виклики для благодійних організацій. У відповідь на них мережа «Карітас» з 2014 р. суттєво розширилася, зокрема, за рахунок створення нових осередків у східних областях України – в регіонах, де найбільше ВПО та тих, хто постраждали внаслідок воєнних дій: у Дніпрі, Харкові, Краматорську, Запоріжжі, Кам'янському, Маріуполі, Полтаві, Кременній, Северодонецьку, Кривому Розі та Мелітополі. «Карітас» також надає допомогу населенню, що залишилося жити по обидва боки від лінії розмежування, зокрема, мешканцям так званої «сірої», буферної зони, де гуманітарна ситуація залишається критичною¹¹. Допомога надається як у грошовому вигляді, так і шляхом забезпечення продуктами харчування, непродовольчими товарами, медичними наборами, матеріалами для будівництва та ремонту, переносними обігрівачами, паливом для обігріву, засобами для утеплення помешкань та теплим одягом у зимовий час. Крім того, фахівцями «Карітасу України» надається допомога у працевлаштуванні осіб, постраждалих від бойових дій на Сході України, та започаткування ними власного бізнесу, психологічний, юридичний та інформаційний супровід.

За період з травня 2014 р. по серпень 2017 р. допомогу від МБФ «Карітас України» отримали близько 470 тис. осіб, або кожний восьмий від загальної кількості осіб, які потребують допомоги у зв'язку з конфліктом згідно з оцінками офісу ООН з координації гуманітарних питань (3,8 млн.). Допомога здійснена за рахунок коштів, наданих урядовими структурами та благодійними організаціями Німеччини, Австрії, Швейцарії, Ватикану, Польщі та інших країн.

¹¹ Карітас України на службі людям. Видання МБФ «Карітас України». 2017.

3. МЕТОДОЛОГІЯ ВИБІРКОВОГО ОБСТЕЖЕННЯ АНКЕТ БЕНЕФІЦІАРІВ ДОПОМОГИ МБФ «КАРІТАС УКРАЇНИ»

Метою дослідження є визначення соціально-демографічних характеристик ВПО, які звертаються за допомогою до МБФ «Карітас України», та виявлення їх особливостей порівняно із загальною сукупністю ВПО. Анкета, яка заповнюється фахівцями «Карітасу України», містить питання, що стосуються походження та місця проживання бенефіціарів, складу їхніх домогосподарств, рівня освіти, професійної структури та особливостей зайнятості, умов проживання та добробуту респондентів, потреб ВПО (та їхніх дітей), а також планів бенефіціарів на майбутнє. Дослідження спирається на результати обробки вибіркової сукупності анкет, заповнених протягом 2014–2016 рр.

Методи дослідження: аналіз документів – статистичних даних та матеріалів наукових досліджень, анкетування, логічного узагальнення, порівняльний, графічний, картографічний методи.

Вибіркову сукупність було визначено в обсязі 1000 анкет. В залежності від кількості ВПО, які звернулися по допомогу до конкретних місцевих осередків «Карітас» в різні періоди часу, для кожної комбінації «осередок-період часу» було визначено пропорційну кількість анкет, які мають бути відібрані з конкретного масиву зберігання паперових анкет. Необхідна кількість анкет відбиралася випадковим методом.

Копії відібраних анкет з видаленням персоніфікованої інформації були передані від «Карітасу України» до Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. Обробка та аналіз даних здійснювалися фахівцями сектору міграційних досліджень ІДСД ім. М.В. Птухи НАН України. При цьому було розроблено та протестовано макет масиву отриманих даних, здійснено кодування відповідей респондентів. Інформація анкет бенефіціарів була перенесена в електронний формат за допомогою пакету

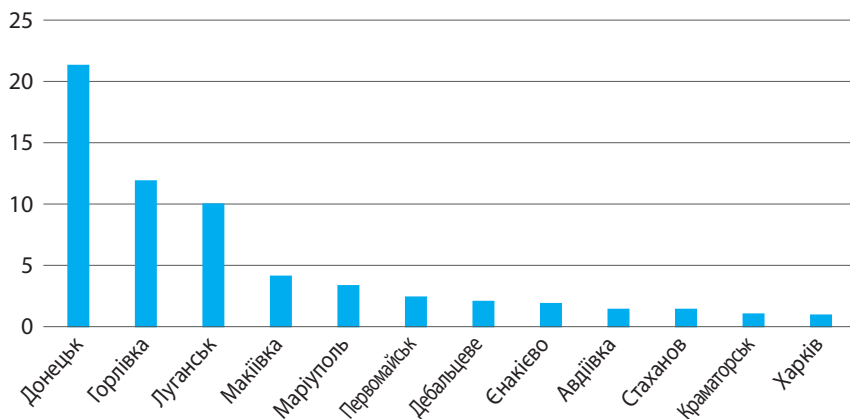
статистичних програм SPSS. Загальний масив даних складається з відповідей 1000 респондентів. Обробка даних опитування здійснювалася з використанням стандартних процедур арифметичного, логічного та статистичного контролю первинних даних в масивах, чищення даних тощо. Для аналізу передавались масиви даних після чищення та редагування.

Основні труднощі при проведенні дослідження пов'язані з неповнотою заповнення анкет. При аналізі інформації в ряді випадків зазначено кількість респондентів, які дали відповідь на те чи інше питання анкети (якщо ця кількість є невеликою).

4. РЕГІОНИ ПОХОДЖЕННЯ ТА ПРОЖИВАННЯ РЕСПОНДЕНТІВ

Місцем походження більшості респондентів є Донецька область (68,5 %). На місто Донецьк припадає 21,3 % опитаних. Серед адміністративних одиниць Донецької області, звідки походять ВПО, найчастіше представлені такі міста: Горлівка (12 %), Макіївка (4,3 %), Маріуполь (3,5 %), Первомайськ (2,6 %), Дебальцеве (2,3 %), Єнакієво (2 %), Авдіївка (1,6 %), Краматорськ (1,2 %). Для 23,6 % респондентів місцем їхнього походження є Луганська область, у т.ч. м. Луганськ є рідним для 10 % опитаних, місто Стаханов – для 1,6 %. Таким чином, частина респондентів зазначили як місцевості походження міста на підконтрольній Уряду України території. Низка ВПО вказали регіони, не охоплені конфліктом (найчастіше називався м. Харків – близько 1 %), а також інші держави. Це наслідок суб'єктивного сприйняття даного питання бенефіціарами: вони могли назвати і місце їхнього народження, і місце (країну) проживання безпосередньо перед прибуттям до нинішнього місця (мал. 2). Багато респондентів на запитання про місце походження називали область, не деталізуючи конкретний населений пункт.

Найбільша кількість респондентів була опитана співробітниками «Карітасу України» в Краматорську та Харкові (294 та 272 особи відповідно). У пункті «Карітас Запоріжжя» було анкетовано 205 осіб, Донецька – 114 осіб, Одеси – 91 особа (мал. 3).

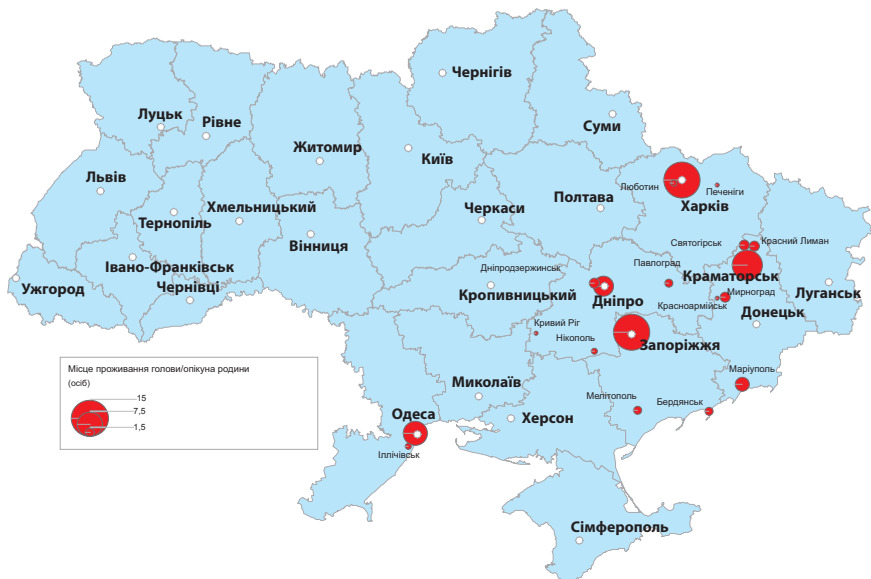
Мал. 2. Адміністративні одиниці походження ВПО¹²

Мал. 3. Регіони походження респондентів та осередки «Карітас», де вони проходили опитування

¹² Тут і далі джерело – дані вибіркового обстеження анкет ВПО-бенефіціарів «Карітасу України», якщо не зазначено інше.

Адміністративними одиницями, які є актуальним місцем проживання для найбільшої кількості респондентів, є Харків та Запоріжжя (по 14,3 % в кожному). У Краматорську проживає 9,8 % опитаних, в Одесі та Дніпрі – 6,7 та 5,0 % відповідно. Більш, ніж по 1 % респондентів проживає у Красному Лимані, Мирнограді, Святогірську, Кам'янське, Бердянську та Павлограді. Мелітополь, Люботин, Іллічівськ та Нікополь є актуальним місцем проживання для менш, ніж 1 % опитаних (мал. 4).

Мал. 4. Актуальне місце проживання актуального голови/опікуна родини

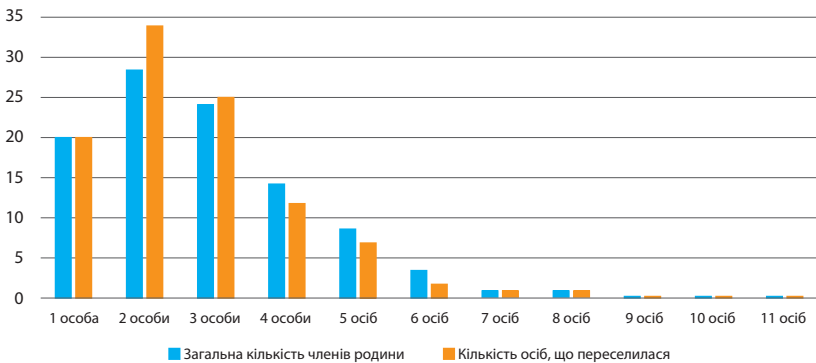
Основною причиною переселення ВПО з попереднього місця проживання є загроза власному життю та родині (69,8 %). Переслідування за етнічною ознакою стало причиною для переселення 0,4 % ВПО. Не дали відповіді на запитання 29,8 % ВПО.

Основними періодами звернення респондентів до осередків «Карітас» є II-III квартали 2015 р. (33,8 % оброблених анкет) та I-III квартали 2016 р. (38,1 %).

Отже, розподіл ВПО, які звертаються за допомогою до осередків МБФ «Карітас України», за регіонами проживання в цілому відповідає територіальному розосередженню усіх ВПО. Однак серед бенефіціарів «Карітасу України» непропорційно низькою є кількість тих, хто проживає у м. Києві та Київській області, що вочевидь пов'язано з відносно кращими можливостями зайнятості та заробітку у столичному регіоні.

5. СКЛАД ДОМОГОСПОДАРСТВ РЕСПОНДЕНТІВ

Загальна кількість членів родини опитаних ВПО коливається в межах від 1 до 11 осіб, найбільша ж частка припадає на родини від 1 до 4 членів (у сумі 86 %). Дуже подібними є показники щодо кількості людей, які переселилися разом з респондентами. Частка ВПО, які переселилися у складі родини від 1 до 4 осіб, становить 89,8 % (мал. 5).

Мал. 5. Загальна к-сть членів родини респондентів та к-сть осіб, що переселилися

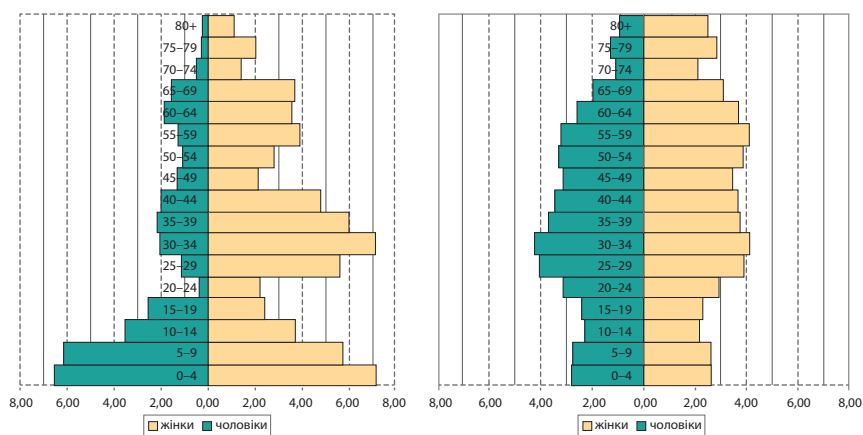
За отриманими результатами аналізу даних бенефіціарів було з'ясовано, що кількість домогосподарств респондентів «Карітасу України» за період з 2014 по 2016 рік становить близько 0,007 % від загальної кількості домогосподарств України у 2016 р. (всього в Україні – 15033 тис. домогосподарств¹³). Середній розмір домогосподарств бенефіціарів за період з 2014 по 2016 рік – близько 2,74 осіб, що більше за середній розмір домогосподарства в Україні у 2016 р.¹⁴ на 5,8 % та приблизно відповідає середньому розміру домогосподарства внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні – 2,73 осіб¹⁵.

¹³ Соціально-демографічні характеристики домогосподарств України у 2016 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств). Статистичний збірник. Державна служба статистики України. – К., 2016.

¹⁴ Там само

¹⁵ Звіт національної системи моніторингу ситуації з внутрішньо переміщеними особами. МОМ. Червень 2017.

Особливістю статевого розподілу членів домогосподарств бенефіціарів «Карітасу України» є переважання жінок над чоловіками майже удвічі (мал. 6). Чоловіки становлять 34,6 % від членів домогосподарств бенефіціарів, що на 11,7 в. п. менше, ніж в середньому по Україні у 2016 р.¹⁶, а також на 8,4 % нижче, ніж в середньому по домогосподарствах ВПО¹⁷. Частка жінок серед членів домогосподарств опитаних перевищує загальнодержавний показник у близько 1,2 рази¹⁸, а показник по домогосподарствах ВПО¹⁹ – на 8,4 %.

Мал.6. Статеві-вікові піраміди членів домогосподарств бенефіціарів (в т. ч. їх родичів) за період з 2014 р. по 2016 р. (зліва) та б) наявного населення України в цілому станом на 01.01.2016 р. (справа)

Джерело: побудовано за даними МБФ «Карітас України» та Держстату України

¹⁶ Розподіл постійного населення України за статтю та віком на 1 січня 2017 року. Статистичний збірник. Державна служба статистики України. – К., 2017.

¹⁷ Звіт національної системи моніторингу ситуації з внутрішньо переміщеними особами. МОМ. Червень 2017.

¹⁸ Розподіл постійного населення України за статтю та віком на 1 січня 2017 року. Статистичний збірник. Державна служба статистики України. – К., 2017.

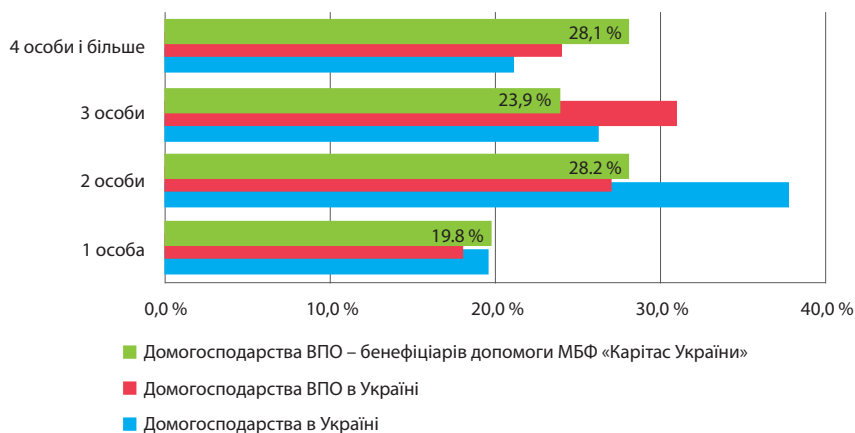
¹⁹ Звіт національної системи моніторингу ситуації з внутрішньо переміщеними особами. МОМ. Червень 2017.

Серед опитаних жінки є актуальними головами домогосподарству 6 разів частіше, ніж чоловіки (85,8% проти 14,2%). Це пов'язано з тим, що домогосподарства, які очолюються чоловіками, рідше належать до категорії вразливих. Кількісна перевага жінок серед домогосподарств респондентів спостерігається в усіх вікових групах старше 20 років (мал. 6), що загалом відповідає останнім результатам досліджень змін статеві-вікової структури серед домогосподарств ВПО України²⁰. У порівнянні з населенням України в цілому, частка дітей (молодше 18 років) серед домогосподарств респондентів (35,8%) є у 2 рази вищою²¹, натомість частка осіб віком 60 років і старше (16,2%) – майже в 1,4 рази меншою, ніж в загальному по країні. Звертає на себе увагу те, що, хоча у віковій когорті 0–17 років серед населення України кількість дітей чоловічої статі переважає кількість дітей жіночої статі (відповідно до закономірностей розподілу народжених за статтю), то у складі домогосподарств бенефіціарів «Карітасу» це співвідношення майже рівне. Що ж стосується вікової групи 60 років і старше, то серед домогосподарств респондентів індекс співвідношення кількості чоловіків до кількості жінок має значення 0,38, тоді як для населення України в цілому цей показник становить майже 0,43. Таким чином, статево-вікова структура домогосподарств респондентів «Карітасу України» є досить відмінною від статево-вікової структури населення України, передусім за рахунок більшої частки жінок та дітей.

Як уже зазначалося, більшість домогосподарств респондентів складається з двох і більше осіб. Порівняно з усіма домогосподарствами України серед бенефіціарів «Карітасу України» більшою є частка домогосподарств, які складаються з однієї особи та чотирьох і більше осіб, і меншою – домогосподарств, які мають у своєму складі дві-три особи (мал. 7).

²⁰ Звіт національної системи моніторингу ситуації з внутрішньо переміщеними особами. МОМ. Червень 2017.

²¹ Розподіл постійного населення України за статтю та віком на 1 січня 2017 року. Статистичний збірник. Державна служба статистики України. – К., 2017.

Мал.7. Розподіл домогосподарств ВПО – бенефіціарів допомоги МБФ «Карітас України», ВПО в Україні та усіх домогосподарств в Україні у 2016 році, за кількістю членів

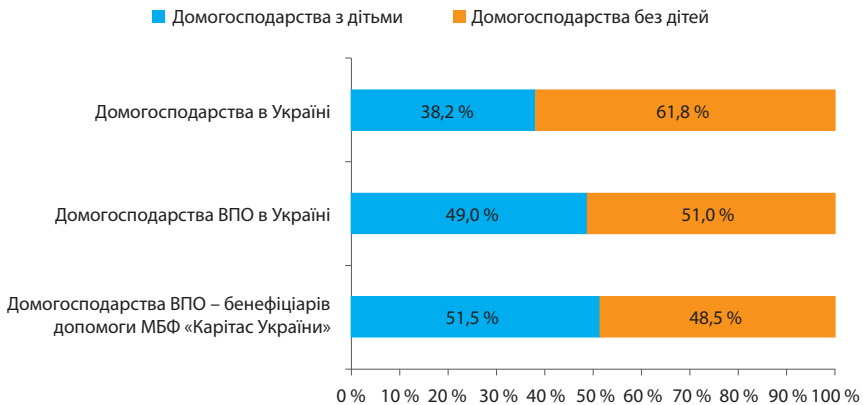
Джерело: побудовано за даними МБФ «Карітас України», МОМ та Держстату України

Варто також зауважити, що лише близько 83,8% домогосподарств респондентів змогли повністю переселити своїх членів (включаючи родичів).

Домогосподарства з дітьми до 18 років становлять більше половини (51,5%) усіх домогосподарств респондентів «Карітас України» (мал. 8). Такий показник є дійсно вражаючим, якщо порівнювати його із загальнодержавним у 2016 році²², який є на 13,3 в. п. меншим. Частка домогосподарств з дітьми серед усіх домогосподарств ВПО по Україні є на 2,5 в.п. меншою, ніж серед домогосподарств респондентів «Карітас України», та більшою, ніж в середньому по країні, майже на чверть. При цьому домогосподарства респондентів «Карітасу України», які мають у своєму складі одну дитину, становлять лівову частку (56,4%) від загальної кількості домогосподарств

²² Соціально-демографічні характеристики домогосподарств України у 2016 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств). Статистичний збірник. Державна служба статистики України. – К., 2016.

з дітьми, але це значно менше, ніж частка домогосподарств з однією дитиною серед домогосподарств з дітьми по Україні у 2016 р.²³.

Мал.8. Розподіл домогосподарств ВПО – бенефіціарів допомоги МБФ «Карітас України», ВПО в Україні та загалом домогосподарств по Україні у 2016 році, за наявністю дітей

Джерело: побудовано за даними МБФ «Карітас України», МОМ та Держстату України

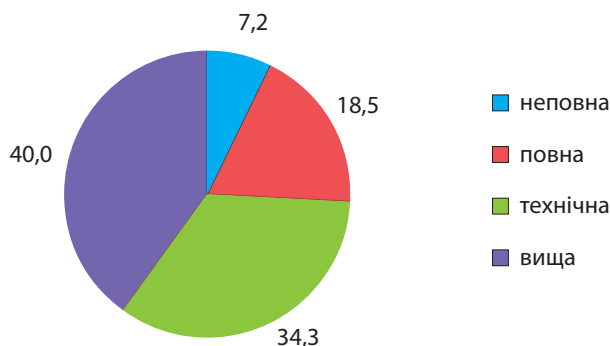
Частка домогосподарств респондентів, які мають у своєму складі дві дитини та троє і більше дітей, становлять відповідно 28,0 % та 15,6 %, що в 1,35 та у 5,4 рази більше, ніж відповідні показники по всім домогосподарствам України. Також варто зауважити, що кількість дітей, що проживає у повних сім'ях, становить 53,7 % від загальної кількості дітей, що проживають у складі домогосподарств бенефіціарів з дітьми.

Отже, аналіз демографічних характеристик респондентів підтверджує, що рівень вразливості домогосподарств ВПО зростає із збільшенням кількості дітей у їх складі та є підвищеним для домогосподарств, які очолюються жінками (особливо якщо це одинока матір).

²³ Розподіл постійного населення України за статтю та віком на 1 січня 2017 року. Статистичний збірник. Державна служба статистики України. – К., 2017.

6. ОСВІТА ТА ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗАЙНЯТОСТІ

Відповідно до результатів дослідження 40,0% становили респонденти з вищою освітою, а третина (34,3%) – з професійно-технічною (технічною за термінологією анкети) освітою. При цьому для чверті респондентів (25,7%) навчання обмежалося лише школою (мал. 9). Цей показник в цілому відповідає середньому рівню освіти ВПО по Україні, де 31% ВПО мають повну вищу освіту, а 26% – професійно-технічну²⁴.

Мал. 9. Освіта актуального голови/опікуна родини (%)

У розрізі статі вищу освіту мали 41,0% опитаних жінок та 34,1% чоловіків. Водночас професійно-технічна освіта частіше зустрічалася у респондентів-чоловіків: 37,1% проти 33,9% у жінок.

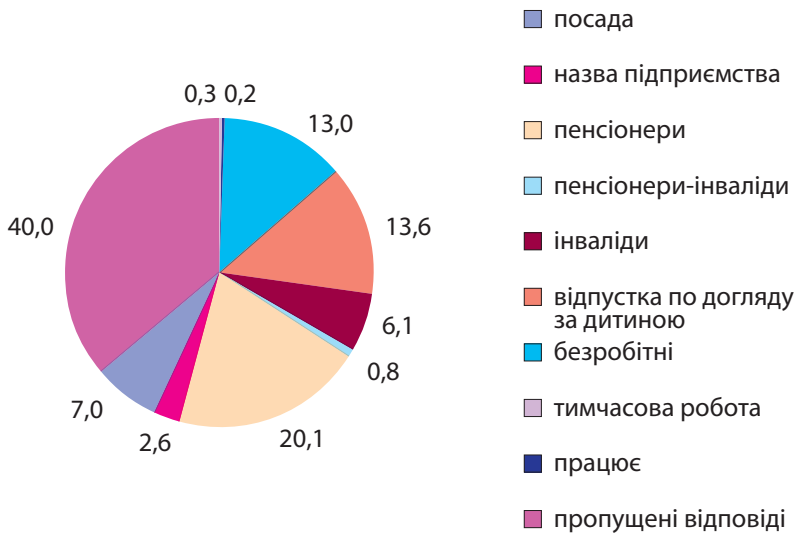
Частка осіб з вищою освітою переважає серед респондентів віком до 50 років. Так, вищу освіту мала половина респондентів у віковій групі 25–34 роки (50,2%), 40,6% респондентів у групі 35–49 років і третина респондентів молодше 25 років. Однак частка осіб з технічною освітою переважала у віковій групі 50–59 років (49,6%) та серед респондентів 60 років і старше (38,4%).

Питання «Актуальне місце праці актуального голови/опікуна родини» викликало неоднозначне тлумачення у респондентів. По-

²⁴ Звіт національної системи моніторингу ситуації з внутрішньо переміщеними особами. МОМ. Червень 2017.

перше, на питання відповіли лише 63,7 % респондентів. По-друге, серед усіх респондентів лише 7,0 % вказали свою посаду, а 2,6 % назвали конкретне підприємство. Враховуючи також незначний відсоток тих, хто відмітив наявність роботи або тимчасової роботи, можна припустити, що серед опитаних респондентів лише 10,1 % працюючих. Інші групи такі:

- пенсіонери (20,9 %, у т.ч. 0,8 % інвалідів різних груп);
- інваліди різних груп (6,1 %);
- респонденти, які перебувають у відпустці по догляду за дитиною (13,9 %, у т.ч. 11,2 % вказали декретну відпустку, 2,4 % – догляд за дитиною і 0,3 % – догляд за дитиною-інвалідом);
- безробітні (13,0 %).

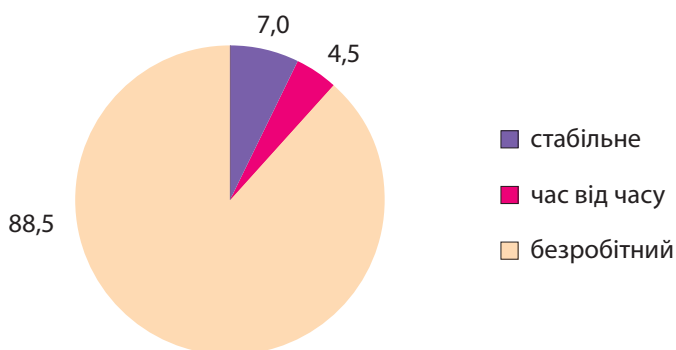

Мал. 10. Актуальне місце праці актуального голови/опікуна родини (%).

Отримані дані щодо частки ВПО, які перебувають на пенсії за віком, мають інвалідність або перебувають у відпустці по догляду за дитиною, близькі до характеристик ВПО, які були отримані в

ході моніторингу ВПО станом на червень 2016 року 25 : 40,9 % проти 39,0 % відповідно.

Серед тих, хто відповів на питання «Забезпечення працею», переважну більшість становили безробітні (88,5 %), 7,0 % мали стабільну роботу і 4,5 % – вказали, що забезпечені працею час від часу (мал. 11). При цьому очевидно безробітними себе назвали не лише ті, хто відповідає критеріям безробітного, але й представники інших непрацюючих категорій осіб.

Мал. 11. Забезпечення ВПО працею (%)

Аналіз комбінованого розподілу респондентів за освітою та забезпеченням працею показує, що т.з. безробітні становлять переважну більшість у всіх групах за рівнем освіти. Водночас, найбільша частка безробітних серед осіб з професійно-технічною освітою. Поясненням такої ситуації може бути те, що у даному дослідженні значна частка респондентів з такою освітою належить до вікової групи осіб, старших за 50 років.

Таблиця 1. Забезпечення працею в залежності від рівня освіти актуального голови/опікуна родини (%)

неповна*		Освіта			
		повна**	технічна	вища	
Забезпечення працею	стабільне	6.3	8.7	5.6	8.0
	часвідчасу	4.2	4.7	3.7	5.2
	безробітний***	89.6	86.6	90.7	86.7
	Разом	100,0	100,0	100,0	100,0

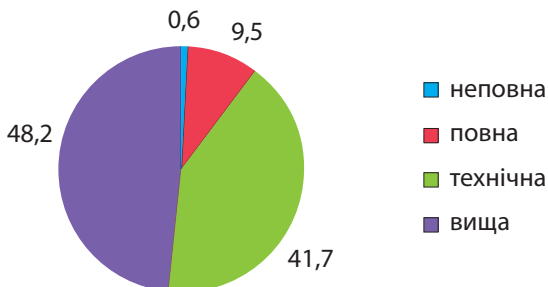
* Мається на увазі неповна середня

** Мається на увазі повна середня

*** Вочевидь мова йде про непрацюючих

Порівняння отриманих результатів щодо зайнятості з даними моніторингу ВПО²⁶ показує, що серед бенефіціарів допомоги з боку «Карітасу України» спостерігається значно більша частка безробітних (на 23,5 в.п.). Це підтверджує висновок про те, що до місцевих осередків «Карітас» зверталися особи з найбільш вразливих груп населення.

На питання про цивільний стан 47,5% респондентів відповіли, що вони одружені. При цьому на питання про освіту чоловіка/дружини відповіли лише 16,8%. Відповідно до наявних відповідей, близько половини чоловіків/жінок респондентів (48,2%) мають вищу освіту і понад 2/5 (41,7%) – технічну освіту.

Мал. 12. Освіта чоловіка/дружини респондента.

Примітка. Дані отримані на основі відповідей 16,8% опитаних респондентів.

²⁶ Там само.

На питання про професію чоловіка/дружини відповіли 16,7% респондентів. Як і на запитання щодо актуального місця праці голови родини, респонденти вказували як професію, так і місце праці або рівень її стабільності. Відповідно до результатів, 20,9% чоловіків/дружин респондентів є пенсіонерами; 2,4% – безробітними; 3,0% мають тимчасову роботу, а 1,2% мають підробіток; 2,4% працюють; по 1,2% перебувають у декретній відпустці та доглядають за дитиною. Серед зазначених професій переважають технічні спеціальності.

Відповідно до результатів опитування, трохи більше половини респондентів мають одну дитину (про це повідомили 52,2% респондентів). Діти до 9 років становлять майже половину цієї групи, а діти до 18 років – 85,4%. Інформацію про навчання першої дитини надали 27,1% респондентів: у їхніх домогосподарствах більше половини дітей є школярами (66,1%), а близько 20,0% – дошкільнятами. Про наявність другої дитини повідомили 22,0% респондентів. У цій групі більше половини становлять діти до 6 років (52,3%), а діти до 1 року – 11,8%. Водночас на запитання про навчання другої дитини відповіли лише 11,0% респондентів, відповідно до отриманих даних, більше 60% дітей цієї групи навчаються у школі. Така невідповідність може полягати у неточній інтерпретації запитання анкети, оскільки навчання у багатьох респондентів переважно асоціюється зі школою або ВНЗ, а не дитячим дошкільним закладом.

Про наявність третьої дитини повідомили 7,4% респондентів, про четверту – 2,3%. У першій з цих груп майже половину становлять діти до 4 років, частка дітей до 2-х років – 17,6%, у другій – близько половини дітей мають вік до 2 років. На питання про навчання третьої та четвертої дитини відповіли відповідно 3,4% та 1,2% респондентів, переважно згадувалося відвідування школи.

Про наявність п'ятої та шостої дитини повідомили 1,0% та 0,6% респондентів відповідно. На питання про навчання дітей з цих груп відповіло ще менше респондентів: 0,8% щодо навчання 5-тої дитини та 0,4% про навчання 6-ї дитини. У результатах щодо закладу

навчання п'ятої дитини спостерігаємо подібну невідповідність, як у попередніх групах дітей (відсутність сприйняття дитсадка як закладу освіти).

Таблиця 2. Навчання дітей респондентів (%)*

	1-ша дитина	2-га дитина	3-тя дитина	4-та дитина	5-та дитина	6-та дитина
садок	19.6	26.4	29.4	33.3	12.5	0,0
школа	66.1	63.6	55.9	58.3	62.5	75.0
ВНЗ	7.4	5.5	5.9	0,0	12.5	0,0
Інше	7.0	4.5	8.8	8.3	12.5	25.0
% відповідей на дане питання	27.1	11.0	3.4	1.2	0.8	0.4

Отже, згідно з результатами опитування діти бенефіціарів достатньо повною мірою охоплені шкільною освітою, низький декларований рівень охоплення дошкільною освітою вочевидь є наслідком нерозуміння частиною респондентів відвідування дітьми дошкільних закладів як освітнього процесу. Водночас наявність високого освітнього рівня у ВПО не є запобіжником потрапляння до вразливих категорій, вірогідно можливість працевлаштування залежить від наявності конкретної кваліфікації.

7. УМОВИ ПРОЖИВАННЯ

Виходячи з результатів опитування щодо відстані до обласного центру та найближчого осередку «Карітас», найбільші групи респондентів в обох випадках проживають на відстані до 10 км (24,2 % та 40,2 % відповідно). В цілому, більше ніж три чверті респондентів, які відповіли на питання, мешкають на відстані до 50 км як від обласного центру, так і від центру «Карітас» (табл. 3).

Таблиця 3. Відстань до обласного центру та найближчого центру «Карітас»

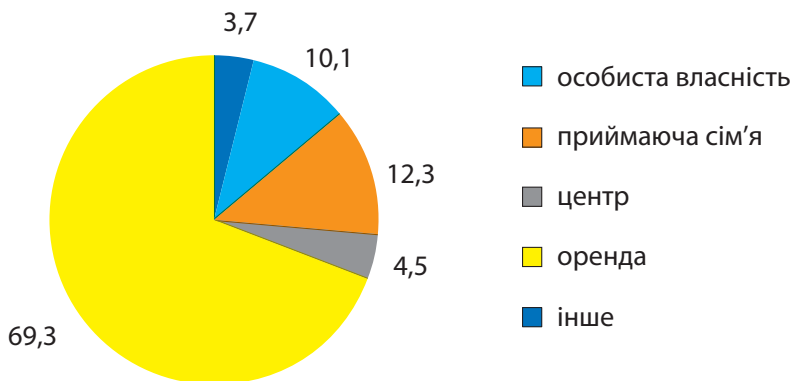
Відстань, км	До обласного центру (%)	До центру «Карітас» (%)
До 10 км	24,2	40,2
Від 10 до 14 км	18,9	18,2
Від 15 до 19 км	13,7	16,7
Від 20 до 49 км	18,4	9,8
Від 50 до 89 км	8,9	8,3
Від 90 до 149 км	8,9	5,3
150 км та більше	6,8	1,5

Примітка. Таблиця побудована на основі відповідей 19,1 % респондентів щодо відстані до обласного центру та 16,3 % респондентів щодо відстані до одного з осередків «Карітас».

Зважаючи на низький відсоток відповідей на питання анкети «Доїзд до центру, км», можна припустити, що респонденти його не зовсім точно зрозуміли: відстань до обласного центру вказали лише 19,1 % респондентів; відстань до осередку «Карітас» – 16,3 % респондентів, відстань до районного центру не зазначив жоден респондент. Крім того, деякі респонденти вказували не відстань, а час подорожі: такі відповіді становили 0,5 % відповідей щодо відстані до обласного центру та 17,8 % щодо відстані до осередку «Карітас».

При цьому більшість респондентів проживає у містах, які не є обласними центрами (81,5 %), 11,5 % – в обласних центрах та 7,0 % – у селах.

Більше половини респондентів повідомили про проживання в орендованому житлі (69,3%), приблизно однаковою є частка тих, хто проживає у приймаючій родині або у власному житлі (12,3% та 10,1% відповідно) (мал. 13). 3,7% респондентів при відповіді на це питання обрали варіант «інше», половина з них проживає у модульному містечку.

Мал. 13. Місце актуального проживання респондентів

Порівняно з результатами моніторингу ВПО²⁷ серед бенефіціарів «Карітасу України» частка осіб, які орендували житло, є на 26,3 в.п. вищою. При цьому в 10 разів більшою є частка бенефіціарів, які проживали у власному житлі, порівняно із загальним масивом ВПО; в той же час частка осіб, які проживали з приймаючою родиною, серед бенефіціарів «Карітасу України» є в два рази меншою, ніж серед усіх ВПО станом на червень 2017 р. (12,3% проти 20,0%).

На запитання «Проживання гарантовано до» відповіли 44,8% респондентів. З них майже половина зазначили, що проживання гарантовано безстроково (49,7%), 3,1% вказали, що проживання залежить від їхньої можливості сплачувати, а для 1,8% респондентів проживання гарантовано до закінчення АТО. Інші опитані вказали конкретні терміни, зазвичай невеликі.

²⁷ Там само

Безстрокове проживання характерне для респондентів, які мешкають у власному житлі (26,5%), респондентів, які орендують житло (24,0%) і тих, хто проживає у приймаючій родині (19,3%). Обмежений термін проживання вказали респонденти, які мешкають у соц. центрі.

Майже три чверті респондентів, які відповіли на питання «Тип помешкання», проживають у квартирах (70,6%). Біля половини респондентів цієї групи вказала на наявність однієї кімнати (43,7%).

Аналіз комбінованого розподілу місця актуального проживання та типу приміщення дає змогу зробити висновок, що в однокімнатних квартирах проживають найбільші групи респондентів серед тих, хто мешкає у власній квартирі або орендує житло. Серед респондентів, які проживають з приймаючою сім'єю, найбільшу групу становили ті, хто зазначав проживання у двокімнатних квартирах.

Водночас, респонденти, які проживають у будинках, вказували більшу кількість кімнат. Так, більше половини власників будинків вказали на наявність 3-х кімнат; респонденти, які проживають у будинку з приймаючою сім'єю, відмітили 4 кімнати; серед респондентів, які орендують будинок, переважали відповіді щодо 2-х кімнат (табл. 4).

Таблиця 4. Частка респондентів в залежності від місця актуального проживання, типу приміщення та кількості кімнат (%)

Місце актуального проживання		Кількість кімнат						
	Тип помешкання	1	2	3	4	5	6	7
Особиста власність	квартира	45,5	18,2	36,4	-	-	-	-
	будинок	0,0	18,8	56,3	18,8	6,3	-	-
Приймаюча сім'я	квартира	31,5	46,3	22,2	-	-	-	-
	будинок	23,1	15,4	23,1	38,5	-	-	-
Центр	квартира	100,0	-	-	-	-	-	-
	будинок	100,0	-	-	-	-	-	-
Оренда	квартира	42,8	41,3	14,7	1,2	-	-	-
	будинок	26,3	33,3	25,4	10,5	2,6	0,9	0,9
Інше	квартира	100,0	-	-	-	-	-	-
	будинок	78,6	21,4	-	-	-	-	-

Переважна більшість респондентів на питання про наявність постачань води, електрики та опалення дала стверджувальну відповідь (табл. 5). Таким чином, приміщення, в яких проживають респонденти, забезпечені необхідними побутовими умовами. В цілому такі результати відповідають даним, отриманим в ході національної системи моніторингу.

Таблиця 5. Наявність постачання води, електрики, опалення (%)

Наявність постачання	Вода	Електрика	Опалення
Так	98,0	99,7	98,6
Ні	2,0	0,3	1,4

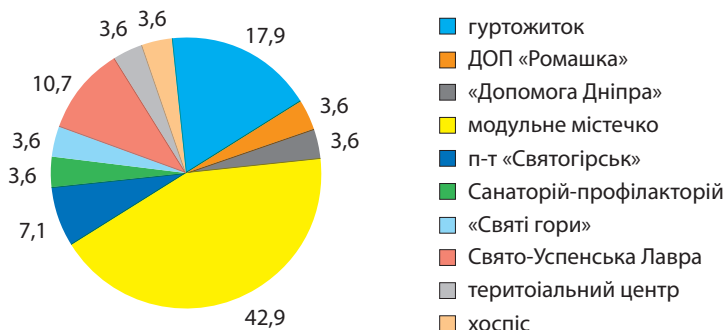
На питання «Чи мешкаєте разом з власниками/іншими родинами?» відповіли 56,8% респондентів, з яких більше 60% дали негативну відповідь. Відомості про кількість осіб, які з ними разом проживають, зазначили 20,4% респондентів. З них 31,4% мешкають з двома особами; 29,9% – з однією особою; 17,6% – з трьома та 11,3% – з чотирма особами; 4,9% повідомили, що проживають з 6 особами.

При цьому співмешканців мають переважно респонденти, які проживають з приймаючою родиною (табл. 6). В той же час, дві третини респондентів, які проживають у соціальних центрах, повідомили про відсутність співмешканців.

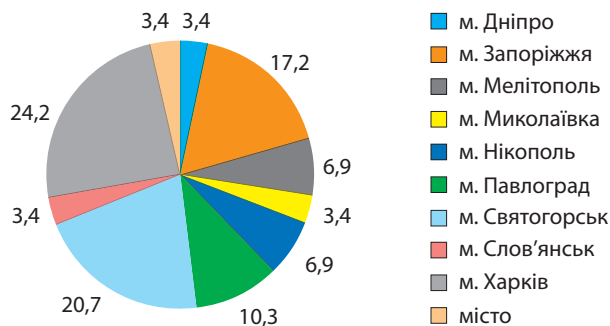
Таблиця 6. Актуальне місце проживання та співжиття з власниками або іншими родинами (%)

Місце актуального проживання	Чи мешкаєте разом з власниками / іншими родинами?	
	Так	Ні
Особиста власність	17,4	82,6
Приймаюча сім'я	82,5	17,5
Соціальний центр	25,0	75,0
Оренда	32,4	67,6
Інше	40,0	60,0

На питання про назву соціального центру, де вони мешкають, відповіли лише 2,8% респондентів. З них 42,9% проживають у модульних містечках, 17,9% – у гуртожитках, 10,7% – у Свято-Успенській Лаврі. Місцевість соціального центру повідомили 2,9% респондентів, з них 24,2% вказали м. Харків, 20,7% – м. Святогорськ, 17,2% – м. Запоріжжя (мал. 14–15).

Примітка. Побудовано на основі відповідей 2,8 % респондентів.

Примітка. Побудовано на основі відповідей 2,9 % респондентів.

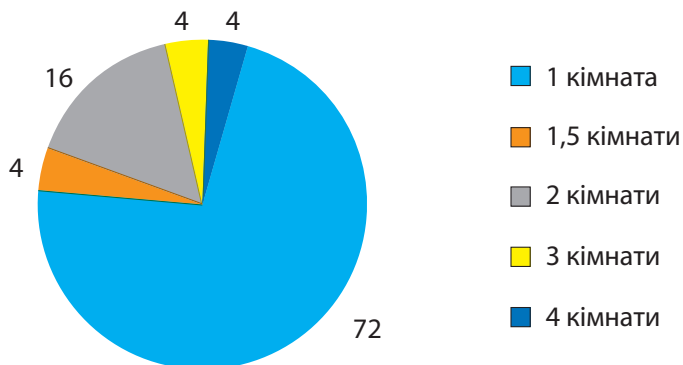
На питання «Загальна місткість центру» та «Скільки зараз перебуває осіб» відповіли надзвичайно мало респондентів: 2,0 % та 1,5 % від загальної кількості відповідно. Виходячи з наявних відповідей, половина центрів розраховані на 300–500 осіб, але заповнені частково. Зважаючи на природу запитань, компетентність респондентів з цього приводу видається сумнівною, а їхні відповіді не релевантними (табл. 7).

Таблиця 7. Відповіді респондентів на питання «Загальна місткість центру» та «Скільки зараз перебуває осіб?»

Кількість осіб	Частка відповідей респондентів щодо загальної місткості центру (%)	Частка відповідей респондентів щодо кількості осіб, які зараз перебувають у центрі (%)
До 50 осіб	20,0	26,7
50–100 осіб	20,0	13,3
101–200 осіб	10,0	20,0
300–500 осіб	50,0	26,7

Примітка. Таблиця побудована на основі відповідей 2,0 % респондентів щодо загальної місткості центру та відповідей 1,5 % респондентів щодо кількості осіб, які зараз перебувають у центрі.

На питання «Чи задовільні умови проживання?» відповіли 2,6 % респондентів. З них переважна більшість (92,9 %) вважають умови задовільними. Більшість респондентів (72,0 %) вказали, що мають одну кімнату для своєї родини, а 16,0 % респондентів мають дві кімнати (мал. 16). Також майже всі респонденти, які дали відповіді на це питання, мають доступ до санвузла, забезпечені водою, електрою та опаленням (табл. 8).

Мал. 16. Розподіл респондентів за відповіддю на питання «Скільки кімнат для Вашої сім'ї?»

Примітка. Побудовано на основі відповідей 2,5 % респондентів.

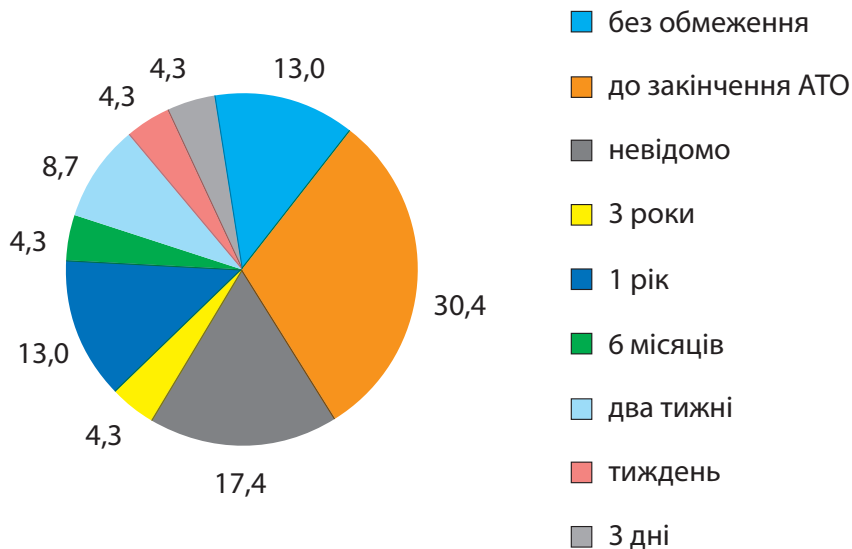
Таблиця 8. Доступ до санвузла та наявність постачання води, електрики та опалення в соціальному центрі (%)

	Доступ до санвузла	Наявність постачання		
		вода	електрика	опалення
Так	96,4	96,4	100,0	96,3
Ні	3,6	3,6	-	3,7

Примітка. Побудовано на основі відповідей 2,8 % респондентів.

На питання «Чи виникають у Вас конфлікти з дирекцією/співмешканцями?» відповіли 3,0 % респондентів, переважна більшість з яких (93,3 %) заперечила наявність конфліктів. Крім того, переважна більшість респондентів почувається в центрі у безпеці: таку відповідь надали 95,8 % опитаних, які відповіли на це питання.

На питання «Як довго Ви плануєте / можете перебувати у центрі?» відповіли лише 2,3 % респондентів: для більшості респондентів термін їхнього проживання у центрі є невизначеним (або до закінчення АТО, або без обмежень, або невідомо). В той же час біля 40 % респондентів вказали конкретну дату закінчення перебування у центрі (мал. 17).

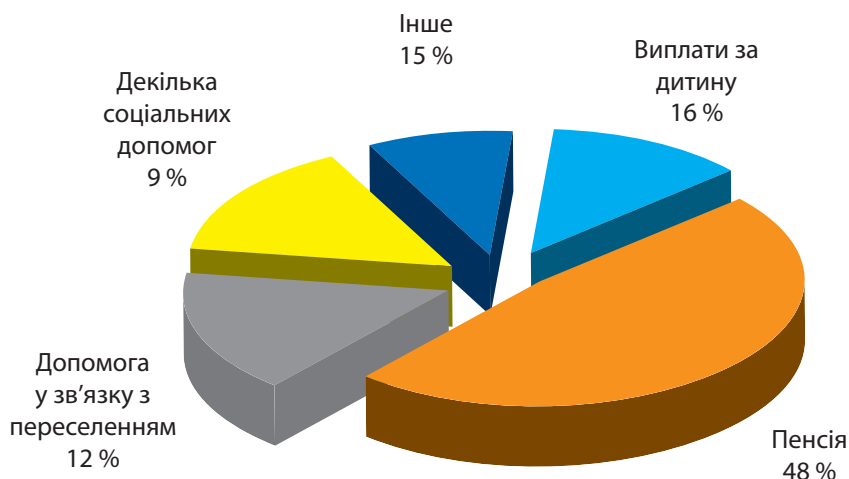
Мал. 17. Розподіл респондентів за відповіддю на питання «Як довго ви плануєте/ можете перебувати у центрі»

Примітка. Побудовано на основі відповідей 2,3 % респондентів.

Отже, умови проживання основної частини бенефіціарів МБФ «Карітас України» є задовільними. Водночас переважна більшість респондентів змушена наймати житло, що негативно відображається на їхньому добробуті.

8. ДОБРОБУТ ВПО

За даними опитування 39% респондентів отримують регулярні соціальні виплати (61% респондентів не відповіли на це запитання). Більшість із них вказали суму соціальної допомоги (тобто продублювали 2 запитання), решта зазначила якими соціальними виплатами користується. У зв'язку з тим, що це запитання було відкритим, відповіді були згруповані. Виділено такі категорії соціальної допомоги: пенсія, виплати за дитину, допомога у зв'язку з переселенням, декілька соціальних допомог та інше. Результати розподілу опитаних за видами отримуваної соціальної допомоги представлено на мал. 18.

Мал.18. Вид соціальної допомоги, отримуваної респондентами

Найбільшою групою є особи, які отримують пенсії (48%). До неї належать респонденти, які отримували пенсію у зв'язку з інвалідністю або за віком, а також особи, що отримували пенсію на члена сім'ї (батька/матір, чоловіка/дружину тощо). Менш чисельними є особи, які отримували виплату за дитину та допомогу у зв'язку з переселенням. При цьому 9% респондентів отримували декілька соціальних допомог (наприклад, пенсія і допомога у зв'язку з пере-

селенням, остання і дитячі виплати тощо). 15 % респондентів можна віднести до категорії отримувачів «інших регулярних виплат» (наприклад, допомога батьків).

Понад половина респондентів вказали місячну суму соціальної допомоги. Більшість з них (65,1 %) отримували грошову допомогу від держави на суму до 3000 грн., 7,2 % респондентів отримували допомогу в межах 3000–7000 грн., а 1,1 % респондентів – понад 7000 грн. (табл. 9).

Таблиця 9. Розподіл респондентів за загальною місячною сумою соціальної допомоги

Місячна сума, грн.	Кількість	Відсоток
до 1500 грн.	136	25,6 %
1500–3000 грн.	215	40,5 %
3001–5000 грн.	14	2,6 %
5001–7000 грн.	30	5,6 %
7001–11000 грн.	5	0,9 %
понад 11000 грн.	1	0,2 %
Всього	531	100 %

На запитання «Чи маєте ви заблоковані рахунки» відповіли менше 10 % опитаних. Однак, навіть на основі ненадійних даних можна зробити висновок, що більшість респондентів заблокованих рахунків не мають. Це пояснюється тим, що основна їх частина – це жінки похилого віку або безробітні жінки з малолітніми дітьми з низькими доходами, які з високою ймовірністю не мають рахунків в банках.

Продовжуючи думку про те, що більшість респондентів є малозабезпеченими, варто звернути увагу на запитання «Наявність власного транспорту». Лише 6 % респондентів мають автомобіль або інший транспортний засіб.

Значний відсоток неякісно заповнених анкет, у яких відсутня значна кількість відповідей, робить неможливим визначення кореляційного зв'язку між сумою соціальної допомоги та кількістю чле-

нів сім'ї, а також побудову регресійної моделі та визначення факторів, які впливають на розмір допомоги. Єдиною категорією, за допомогою якої можна було аналізувати змінні, був тип населеного пункту. Було вирішено аналізувати доходи, витрати та субсидії за допомогою медіанного рівня, адже масив має значну кількість нетипових випадків, які зсувають середні значення в напрямку збільшення. Наприклад, середній дохід по усіх домогосподарствах ВПО, які звернулися по допомогу до МБФ «Карітас України», становить 2547 грн., тоді як медіанний – 2091 грн. (різниця – близько 20%).

Найбільше бенефіціари заробляють і витрачають в обласному центрі (2500 і 3000 грн. відповідно), а найменше – в сільській місцевості (2000 і 2650 грн. відповідно). По масиву в цілому ця цифра є трохи вищою: дохід становить 2000 грн., а витрати 2742 грн. В кожній категорії витрати є вищими за доходи. Тому для підтримки малозабезпечених громадян держава надає субсидії, які в середньому складають 1400 грн. (в містах цей показник становить 1625 грн.). Вагомих відмінностей між локалізацією та рівнем доходів / витрат / субсидій кореляційний аналіз не виявив.

Таблиця 10. Доходи, витрати та субсидії ВПО за локалізацією респондентів

Локалізація	Медіанний місячний дохід, грн.	Медіанні витрати на місяць, грн.	Наявні субсидії, грн. (медіанний рівень)
Обласний центр	2500	3000	1500*
Місто	2100	2870	1625
Село	2000	2650	1280
По Україні	2091	2742	1400

**Надійність даних є низькою*

Більшість респондентів (94%) мають доступ до медицини. В обласних центрах та містах цей показник знаходиться в межах

95–96 %, а в сільській місцевості – на рівні 87 %. Тобто, чим більш урбанізованою є місцевість проживання респондента, тим з більшою ймовірністю він отримає доступ до медицини.

Близько половини респондентів (49 %) мають джерела засобів існування (джерела утримання за термінологією анкети), в місті таких дещо більше – 50 %. В обласних центрах показник є нижчим (47 %), а в сільській місцевості він досягає 41 %. Третині респондентів вистачає коштів на харчування і цей показник майже не відрізняється за локалізацією (табл. 11).

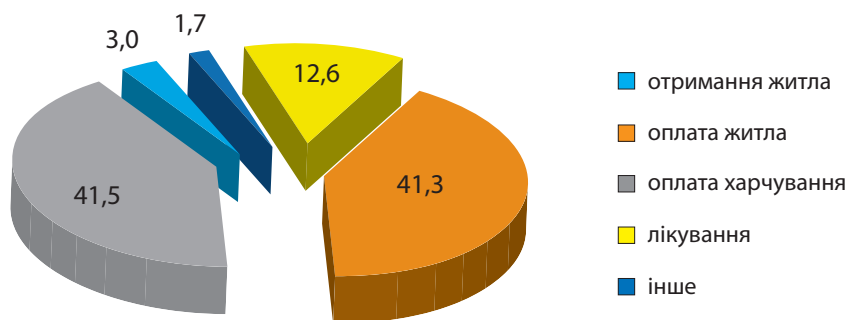
Таблиця 11. Можливість задоволення певних потреб за локалізацією респондентів

Локалізація	Кошти на харчування	Доступ до послуг охорони здоров'я	Наявність джерел засобів існування
Обласний центр	29,2 %	95,8 %	47,4 %
Місто	31,4 %	94,8 %	50,4 %
Село	28,3 %	87,0 %	41,3 %
По Україні	30,7 %	94,0 %	48,5 %

Отже, рівень добробуту вразливих категорій ВПО, особливо тих, які мешкають у сільській місцевості, є низьким. Переважна більшість бенефіціарів «Карітасу України» не мають достатньо коштів для задоволення потреб у харчуванні. Регулярні соціальні виплати отримують менше половини респондентів.

9. ПОТРЕБИ ВПО ТА ЇХНІХ ДІТЕЙ

Найпоширенішими основними потребами, для вирішення яких переселенці зверталися до осередків «Карітас», були оплата житла (41,3 %) та оплата харчування (41,5 %) (мал. 19). Це вказує на надзвичайно низький рівень життя ВПО, охоплених дослідженням, при якому наявних у них ресурсів не вистачає навіть на задоволення базових потреб у харчуванні. Кожен восьмий опитаний (12,6 %) потребував допомоги у лікуванні для себе або членів домогосподарства. Серед інших потреб респонденти часто вказували на відсутність зимових речей, засобів особистої гігієни, необхідність вирішення питань освіти, поновлення документів, потребу в психологічному супроводі.

Мал. 19. Структура основних потреб, для вирішення яких респонденти звернулися до МБФ «Карітас України», %

Стан здоров'я опитаних ВПО та членів їх домогосподарств є серйозним викликом як для самих респондентів так і для національної системи охорони здоров'я. 42,7 % переселенців, охоплених дослідженням, вказали про наявність проблем зі здоров'ям у себе чи членів родини. Всі вказані респондентами хвороби можна умовно розділити на три великі групи за критерієм тривалості лікування і необхідних для цього коштів:

- 1) середні та важкі, які потребують довготривалого або постійного лікування (епілепсія, цукровий діабет, бронхіальна астма, ВІЛ, гіпертонія, онкологічні захворювання тощо);
- 2) середні та важкі, які потребують одноразового медичного втручання (різного роду операції);
- 3) порівняно легкі, які при вчасному та якісному лікуванні найімовірніше закінчаться одужанням (простудні захворювання, алергії, затримка розвитку мовлення у дітей тощо).

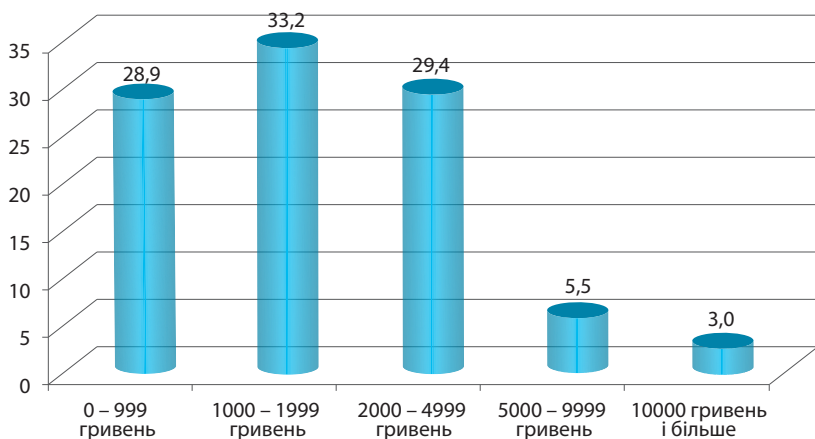
Важливим показником при оцінюванні рівня здоров'я населення країни виступає частка осіб з інвалідністю. В аналізованому дослідженні 5,4% опитаних зазначили про наявність у них або у членів їх домогосподарства відповідного статусу. Вищенаведена цифра є меншою за аналогічний показник, виявлений у ході національного моніторингу ситуації з ВПО (8,0%)²⁸. Однак, аналіз захворюваності отримувачів допомоги від «Карітасу України» та членів їх сімей, дає підстави стверджувати, що у межах цього дослідження частоту інвалідизації респондентів та членів їх домогосподарств було оцінено недостатньо надійно, а реальний відсоток домогосподарств, у складі яких є особи з інвалідністю, є вищим. Справа в тому, що в анкеті аналізованого дослідження відсутнє пряме запитання про наявність у домогосподарстві осіб з інвалідністю, натомість збиралася інформація про захворюваність. У рамках цього блоку запитальника частина респондентів вважали за необхідне заявити про наявність осіб з відповідним статусом, інші – повідомляли лише про назву чи характер захворювання. При аналізі вербальних відповідей респондентів зустрічаються описи хвороб, які з великою імовірністю супроводжуються набуттям статусу інвалідності (наприклад, паралізований батько тощо), однак сама інформація про наявність цього статусу відсутня.

При розробці анкети дослідження, фахівці мали на меті отримати інформацію про поширеність різного роду залежностей серед переселенців (алкогольних, наркотичних, тютюнових тощо). Однак

²⁸ Там само

відповідне запитання виявилось, очевидно, занадто чутливим для респондентів: переважна більшість ВПО не надали жодних відомостей з цього приводу (лише троє переселенців поінформували про тютюнопаління).

Опитані переселенці, які зверталися за допомогою для здійснення лікування, вказували на необхідність придбання різного роду медикаментів – протизапальних, знеболюючих, заспокійливих, протівірусних, жарознижуючих тощо. Також згадувалася необхідність здійснення медичних обстежень, операцій, майбутні пологи. Очікувані витрати на лікування опитаних коливалися в межах від 0,1 до 120,0 тис. грн. Однак на суттєві суми (більше за 10 тис. грн.), необхідні для лікування, вказали лише 3,0% осіб з тих, хто оцінив очікувані кошти на цю статтю витрат (мал. 20). Всі інші респонденти цієї групи майже з однаковою частотою потребували коштів до 1 тис. грн., 1–1,9 тис. грн. та 2–4,9 тис. грн. Те, що більше чверті осіб не могли самостійно фінансувати лікування у розмірі до 1 тис. грн., вказує на скрутну фінансову ситуацію ВПО.

Мал.20. Розподіл респондентів, які вказали необхідні очікувані витрати на лікування, залежно від розміру допомоги, якої вони потребують, %

При проведенні аналізу серед усього загалу респондентів було виділено групи за особливими потребами (табл. 12). Найбільшими з цих груп є: особи з інвалідністю та важкохворі, самотні батьки, особи, які потребують термінового лікування, домогосподарства з розірваними стосунками, у яких частина родини залишилися в епіцентрі подій.

Таблиця 12. Розподіл респондентів за видами потреб, %

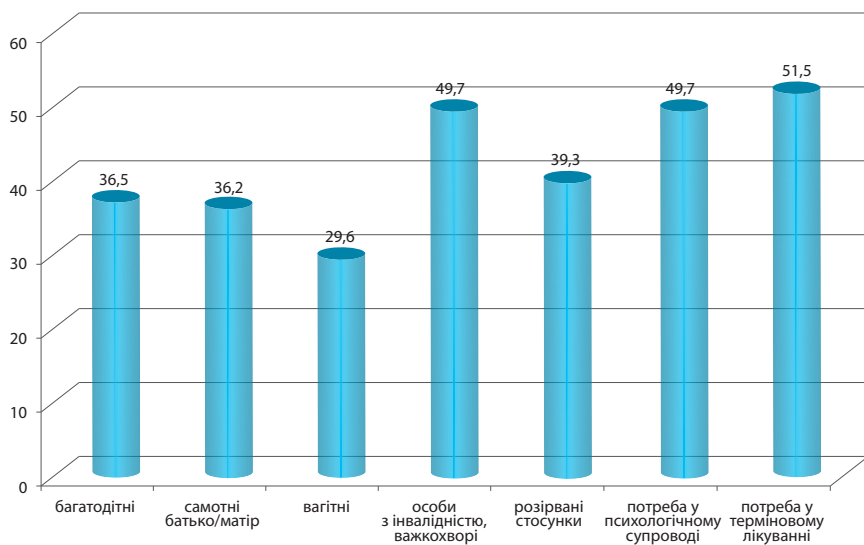
Групи опитаних	%
багатодітні (які мають трьох та більше дітей)	7,5
самотні батьки	26,1
вагітні	8,6
особи з інвалідністю та важкохворі	31,6
домогосподарства з розірваними стосунками, у яких частина родини залишилися в епіцентрі подій	15,0
особи, які потребують психологічного супроводу	6,3
особи, які потребують термінового лікування	18,1
особи, які потребують поновлення документів	0,5
особи, які потребують термінового виселення/переселення	0,3

Примітка: сума часток перевищує 100 % оскільки один і той самий респондент може одночасно входити до декількох груп за потребами.

Вікові характеристики особи неминуче пов'язані з її потребами. На кожному етапі життєвої траєкторії людини певні актуальні або бажані події набувають для неї більшої значимості у порівнянні з іншими. Так, для молоді характерно здобувати освіту, створювати сім'ю, народжувати дітей, для осіб середнього віку – будувати кар'єру, самостверджуватися; у старшому віці людей частіше починають турбувати проблеми здоров'я. І хоча у кожній конкретній людини важливі життєві події можуть відбуватися у різний час, тим не менш загальна картина для всього населення або для великих соціальних груп має певні закономірності, пов'язані з віком. Результати проведеного дослідження підтверджують таку залежність: особи, які потребували лікування, особливо термінового, були на-

багато старшими за багатодітних респондентів, вагітних, самотніх батьків (мал.21).

Отже, ВПО звертаються за допомогою до осередків МБФ «Карітас України» переважно задля задоволення базових потреб – у харчуванні та житлі. Допомога з боку «КУ» має вагоме значення для бенефіціарів, помітна частина яких не має коштів на оплату навіть недорогого лікування.

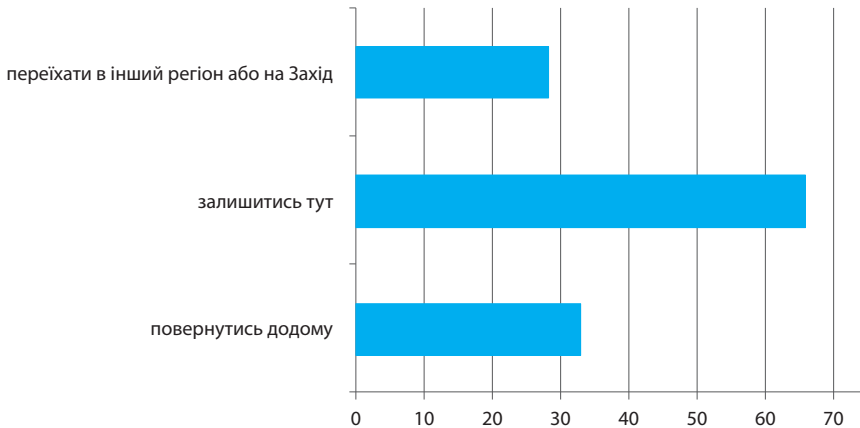

Мал. 21. Середній вік респондентів з різними потребами, років

Примітка: показник середнього віку не розраховувався для осіб, які потребують поновлення документів, та осіб, які потребують термінового виселення/переселення, через малочисельність цих груп.

10. ПЛАНИ ВПО НА МАЙБУТНЄ

Переважна більшість опитаних переселенців (66,5 %) пов'язують своє майбутнє життя з місцями, в яких вони перебували на момент дослідження (мал. 22). Близько третини респондентів (32,8 %) планують повернутися додому. Про наміри переїхати в іншу частину України або за кордон у західному напрямку повідомили нечисленні респонденти (менше одного відсотку). Загальні наміри ВПО щодо повернення до населеного пункту, де вони проживали до переселення, співпадають з інформацією, отриманою в ході моніторингу ВПО. В трьох останніх раундах моніторингу (що проходили у вересні 2016 р., березні 2017 р. та червні 2017 р.) відповідно 33,0 %, 39,0 % та 44,0 % переселенців повідомили про бажання повернутися додому, однак лише після завершення збройного конфлікту²⁹.

Мал.22. Розподіл відповідей респондентів на запитання про їх плани на майбутнє, %

Опитані переселенці з Донецької області виявили бажання повернутися додому частіше ніж респонденти з Луганщини (36,0 % та 28,8 % відповідно). Кількість ВПО з Криму, охоплених дослід-

²⁹ Там само

дженням, є недостатньою для здійснення статистично значущих порівнянь. Плани респондентів на майбутнє залежать також від місця, де вони отримували допомогу від «КУ», і, відповідно, від місцевості нового проживання. Так, про наміри повернутися додому найчастіше заявляли особи, які отримували допомогу в Запоріжжі (48,3%), найрідше ті, кого опитали у Харкові (9,5%). Відповідний показник у Краматорську (34,7%) та Одесі (35,2%) майже не відрізнявся від загальної ситуації по всій вибірці. Така диференціація вірогідно пояснюється тим, що в містах-мільйонерах (Харкові та Одесі) можливості працевлаштування та соціальна захищеність вища, ніж в Запоріжжі та Краматорську, при цьому в останньому соціальне оточення для переселенців з зони АТО є найбільш близьким.

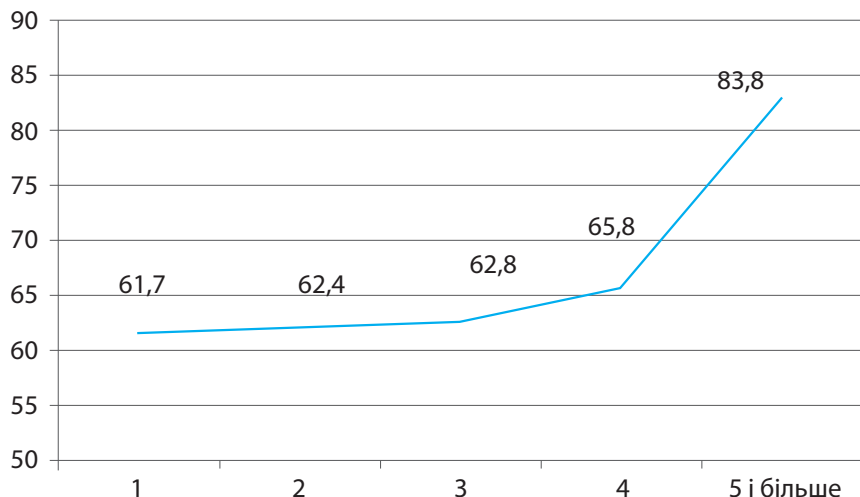
Дані моніторингу ВПО підтверджують достовірність отриманих у ході обстеження користувачів допомоги від «КУ» даних про непоширеність серед ВПО бажання переїжджати до іншої області України. Згідно з результатами моніторингу, для 3/4 ВПО (76,0%) поточне місце проживання є першим до якого вони переїхали³⁰. Не викликає здивування також те, що лише поодинокі респонденти заявили про наміри переїхати за кордон. Для переїзду у зарубіжну країну потенційному мігранту необхідно інвестувати у цей крок низку ресурсів: матеріальних, організаційних, часових тощо. З огляду на те, що аналізоване дослідження здійснювалося серед отримувачів соціальної допомоги від «КУ», тобто серед осіб з недостатніми або обмеженими ресурсами, їх низькі еміграційні настанови виглядають достатньо передбачуваними. Незначну тенденцію щодо пошуку роботи за кордоном серед переселенців підтверджують результати моніторингу ВПО, згідно з якими тільки 0,2% переселенців мають досвід роботи за кордоном протягом червня 2015–червня 2017 рр. Лише кожен двадцятий (4,8%) має родичів, які працювали за межами України в цей період³¹.

³⁰ Там само

³¹ Там само

Зазвичай в теоретичній літературі з територіальної мобільності населення наголошується на тому, що мігранти, у яких на батьківщині залишилися численні сімейні, дружні зв'язки, з більшою ймовірністю будуть у своїх планах орієнтуватися на повернення додому. У різних країнах світу знайдено численні емпіричні докази вищенаведеної тези. Натомість проведене дослідження виявило, що серед ВПО, у яких частина родини продовжує проживати на непідконтрольних Україні територіях, частка тих, хто бажає повернутися додому, майже не відрізняється від загального показника для всіх опитаних і становить 31,8 %. Ймовірно, що після певного часу, проведеного на порівняно безпечних територіях нового вселення, більшість ВПО бажають возз'єднатися зі своїми родинами саме там. Очевидно, що природа виникнення та перебігу добровільних та вимушених територіальних переміщень суттєво відрізняється і при аналізі останнього типу переміщень не можна сліпо копіювати наукові результати, розроблені при аналізі добровільних міграцій.

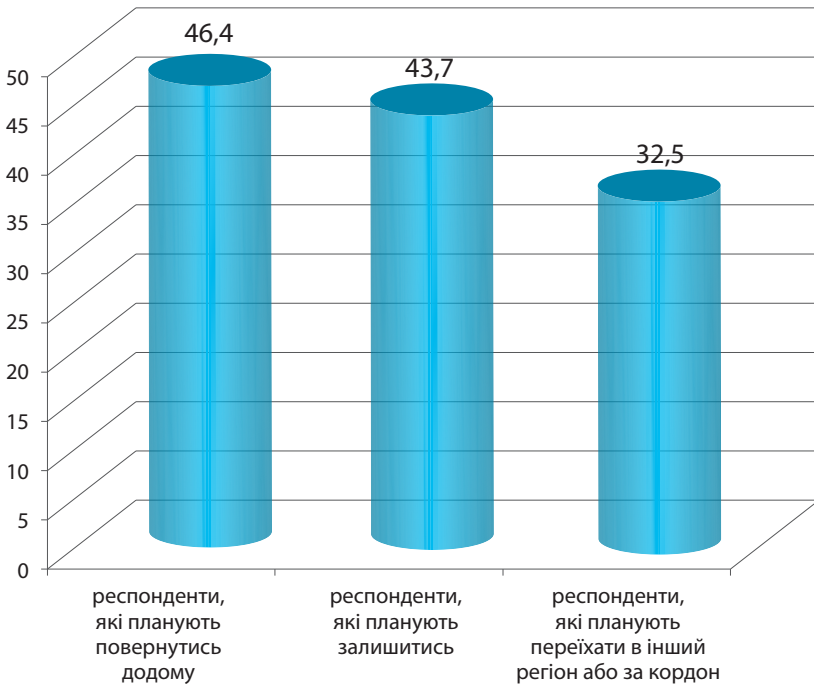
Як показало проведене дослідження, зі зростанням кількості членів у домогосподарствах респондентів зростає й частка осіб, які бажають залишитися проживати у місцях вселення. Серед опитаних переселенців-одинаків (тих, чиє домогосподарство складається з однієї особи), про наміри залишитися вказали 61,7 %, а серед респондентів, у складі домогосподарств яких налічується п'ять і більше осіб, відповідна частка становила 81,1 % (мал. 23). Очевидно така ситуація пояснюється тим, що ускладнена структура домогосподарства вимагає підвищених зусиль щодо забезпечення основних потреб усіх мешканців. Ще більше ситуація ускладнюється при наявності дітей, яким необхідно забезпечити доступ до освітніх закладів, та осіб з обмеженими можливостями, які потребують особливого догляду. У таких умовах мобільність подібних домогосподарств обмежується, оскільки існує ризик неможливості задоволення певних потреб для когось з членів сім'ї на новому місці і, відповідно, погіршення умов їх життя.

Мал. 23. Частка респондентів, які планують залишитися у місці нового вселення залежно від кількості членів їх домогосподарств, %

Дослідження не виявило суттєвої різниці щодо частки переселенців, які мають наміри повернутися додому, залежно від рівня їх освіти. Порівняння відповідей на дане запитання у статевому розрізі показує, що чоловіки мають наміри залишитися у регіоні вселення дещо частіше у порівнянні з жінками (71,5% та 66,9% відповідно). Серед респондентів з різним сімейним статусом найрідше додому хочуть повернутися неодружені особи (26,7% випадків), а найчастіше – вдови (36,4%); одружені та розлучені переселенці заявили про бажання повернутися у рідну місцевість з приблизно однаковою частотою (32,1% та 34,7% відповідно).

Вікові характеристики особи чинять значний вплив на її схильність до міграції – це положення черговий раз знайшло своє підтвердження. Особи, які виявили бажання повернутися додому, були найстаршими – їх середній вік становив 46,4 роки. Респонденти, які висловили наміри залишитися в місці вселення, були дещо молодшими (43,7 років), а середній вік тих переселенців, які мають плани переїхати в інший регіон або поїхати за кордон, був помітно меншим – 32,5 роки (мал. 24).

Мал. 24. Середній вік респондентів залежно від планів на майбутнє (повернутися додому, залишитися, поїхати в інший регіон або за кордон), років

Отже, бенефіціари допомоги «КУ» за своїми планами на майбутнє суттєво не відрізняються від загальної сукупності ВПО. Належність до вразливих категорій не є чинником, що стимулює до повернення до місць колишнього проживання. Більш схильними до повернення є особи старшого віку та представники домогосподарств з малою кількістю членів.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Важливою особливістю аналізованого дослідження є те, що збір інформації відбувався щодо переселенців – отримувачів соціальної допомоги від МБФ «Карітас України». Таким чином, у ході обстеження вдалося виявити важливі відомості про найбільш актуальні потреби саме уразливих груп ВПО, чому часто не приділяють увагу інші дослідження цієї категорії населення. Отримана інформація має надзвичайну цінність для побудови соціальної політики сучасної України, яка зіткнулася з болючою і неочікуваною проблемою облаштування внутрішньо переміщених осіб та забезпечення їм гідного рівня життя в умовах відсутності попереднього досвіду вирішення ситуацій подібного характеру.

Респонденти, які зверталися до осередків «Карітас», мають переважно вищу або технічну освіту, але наразі не працюють через низку причин: вихід на пенсію, інвалідність, відпустка по догляду за дитиною, відсутність роботи. Порівняно з загальним масивом ВПО домогосподарства опитаних респондентів частіше складаються з великої кількості членів і частіше мають у своєму складі дітей. У цих домогосподарствах спостерігається підвищена частка жінок, сім'ї бенефіціарів частіше є неповними. Серед опитаних підвищеною є питома вага безробітних, натомість частка пенсіонерів, осіб з інвалідністю та тих, хто перебуває у відпустці по догляду за дитиною – приблизно така ж, як і серед усіх ВПО. Значна частина бенефіціарів мають проблеми зі здоров'ям.

Відповідно до отриманих даних, респонденти проживають недалеко від обласного центру та осередків «Карітас», переважно у містах в орендованих однокімнатних квартирах, модульних містечках або гуртожитках без обмеженого терміну проживання і без інших родин або власників. Стан помешкань зазвичай задовільний і має основні побутові умови. Частка респондентів, які проживають в соціальних центрах, не перевищує 2,8 %.

Більшість респондентів отримують соціальну допомогу, якої не вистачає на задоволення особистих потреб, особливо потреб у

харчуванні, вони не можуть себе прогодувати або утримати. Витрати є вищими за доходи, а субсидій не вистачає для зменшення цієї різниці. Зазвичай, респонденти отримують пенсії, виплати на малолітніх дітей та у зв'язку з вимушеним переселенням, але, як зазначила більшість респондентів, вони не є регулярними. Рівень матеріального добробуту бенефіціарів є низьким, найменш сприятливі умови життя притаманні мешканцям сільської місцевості. Перспективним напрямом покращення рівня життя ВПО є створення сприятливих умов для працевлаштування працездатних бенефіціарів, тобто фахівцям МБФ «Карітас України» варто активно і регулярно співпрацювати зі службами зайнятості.

При цьому рівень укорінення респондентів на новому місці проживання і відповідно схильність до майбутніх переїздів є близькими до показників ВПО в цілому. Тобто відповідні характеристики не залежать від матеріального добробуту і визначаються іншими чинниками, до яких належать розмір домогосподарства та вік респондента.

Вразливі категорії ВПО потребують специфічної політики. З одного боку, вирішення проблеми житлового забезпечення цих осіб потребує розширення мережі соціальних центрів; надання фінансової підтримки для ремонту помешкань у центрах колективного розміщення та передачі прав власності на житло мешканцям; будівництва нового житла з передачею прав власності. Крім того, інтеграція переселенців, які не бажають повертатися, у нових місцях проживання має включати заходи щодо сприяння толерантності між переселенцями та місцевим населенням. Необхідно провести інформаційну кампанію серед населення України щодо неупередженого і толерантного ставлення до вимушених переселенців зі Сходу України. Крім того, як міжнародним організаціям, так і урядовим структурам слід працювати з представниками місцевих органів влади (особливо з працівниками служб, які займаються оформленням пенсій та соціальної допомоги) у напрямку підвищення рівня обізнаності відповідних працівників щодо потреб ВПО та уникнення упередженого ставлення до переселенців.

З другого боку, перебуваючи у скрутному становищі вразливі домогосподарства скоріше можуть погодитися на переїзд до демографічно депресивних районів або сільської місцевості, якщо за новим місцем проживання їм будуть створені відповідні умови. Для стимулювання розселення ВПО у сільській місцевості доцільно на державному рівні розглянути питання про виділення необхідних коштів для додаткової підтримки на облаштування вразливих груп переселенців. Таким сім'ям слід надавати землю у довгострокову оренду з правом подальшого викупу та допомагати у започаткуванні ведення власного підсобного господарства (надання засобів обробітку землі, насіння тощо). Домогосподарствам, які погодилися на переселення до демографічно депресивних регіонів, слід підтримати у працевлаштуванні, а також надавати пільгові кредити на відкриття власної справи, зокрема на придбання засобів виробництва.

Найголовнішою проблемою даного дослідження була недостатня валідність анкет – відсутність в них відповідей на ту чи іншу (подекуди значну) частину питань, недостатня якість фіксації інформації. Наявність значної кількості «пробілів» різко обмежила можливості застосування методів кореляційного та регресійного аналізу при роботі з базою даних.

Огляд дослідниками отриманих від МБФ «Карітас України» анкет дав змогу зробити висновок, що частина з них заповнювалася працівниками осередків «Карітас», частина – самими бенефіціарами. Для того, щоб у подальшому відомості щодо ВПО-отримувачів допомоги від «Карітасу України» могли стати по-справжньому вагомим джерелом інформації для аналітичних досліджень уразливих категорій переселенців, важливим є як удосконалення самої анкети обліку, так і розробка інструкції щодо її заповнення, більш відповідальне ставлення працівників осередків «Карітас» до заповнення анкет.

Зокрема, для удосконалення збору інформації про бенефіціарів дослідниками рекомендується:

1. Вказувати в анкетах вік дітей, чоловіка/дружини та інших родичів респондентів, виокремлювати дітей отримувачів допомоги, які досягли повноліття, і власне дітей до 18 років.

2. Більш точно роз'яснювати респондентам різницю між показниками «загальна кількість членів родини» та «кількість осіб, що переселилася», щоб уникнути суб'єктивного тлумачення цих показників з боку респондентів.
3. Варіанти відповіді на питання про тип освіти респондентів необхідно викласти у такій редакції: «базова загальна середня освіта», «повна загальна середня освіта», «професійно-технічна освіта», «вища освіта», оскільки вживання спрощених назв градацій освіти призводить до підвищення вірогідності помилок при фіксації відповідей респондентів.
4. Питання щодо актуального місця праці респондента необхідно замінити на «Ким Ви зараз працюєте?», щоб уникнути подвійного тлумачення бенефіціарами.
5. Питання щодо навчання дітей необхідно замінити на «Тип навчального закладу».
6. Питання «Доїзд до центру, км» поділити на три питання: «Відстань до обласного центру, км», «Відстань до районного центру, км», «Відстань до осередку «Карітас», км».
7. Питання «Чи мешкаєте разом з власниками/іншими родинами?» пропонується поділити на два питання для отримання більш деталізованої інформації;
8. Видалити питання «Загальна місткість центру» та «Скільки зараз перебуває?», оскільки респонденти не володіють повною мірою необхідною інформацією і можуть оцінити відповідні параметри лише «на око»; можливо замість цих питань варто ставити питання про ступінь заповнення центру.
9. Питання «Чи виникають у вас конфлікти із дирекцією/співмешканцями» пропонується поділити на два питання для отримання більш конкретної інформації.
10. У запитанні про плани на майбутнє доцільно уточнити за яких умов переселенці бажають повернутися додому, а за яких – ні.

ХАРАКТЕРИСТИКА ДОМОГОСПОДАРСТВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕСЕЛЕНИХ ОСІБ – БЕНЕФІЦІАРІВ ДОПОМОГИ МБФ «КАРІТАС УКРАЇНИ»

Керівництво проектом – Григорій Селещук
Літературне редагування та коректура – Надія Селещук
Дизайн та верстка – Анна Кондрасюк та Михайло Марко

Здано до набору 10.04.2018. Підписано до друку 17.04.2018.
Тираж 600 шт. Формат 60х84/16. Папір офс. Гарнітура Warnock Pro.
Офс. друк. Ум. друк аркушів 3,65. Обл. вид. аркушів 2,4.

